ЕЗИКОВОТО РАЗВИТИЕ НА ДЕТЕТО В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ В КОНТЕКСТА НА МЕДИЙНАТА ПЕДАГОГИКА

доц. д-р Екатерина Чернева
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията се разглежда проблемът за обогатяване на детския речник с думи с абстрактно значение чрез проекцията им в художествено произведение и анимационен филм. Показва се ролята на медийната педагогика в предучилищна възраст за езиковото развитие и необходимостта от специалното ѝ място в образователния процес. Изследва се тристепенният модел за формиране на понятия за чувствата като част от абстрактните съществителни имена, които не назовават материални обекти: разпознаване и назоваване на съществителни имена, означаващи чуства; уточняване на значението на тези понятия; използването им в речта. Доказва се предимството на ролята на медиите в обогатяване, уточняване и активизиране на детския речник, особено в предучилищна възраст, където нагледно-образното мислене е в основата на опознаване на околния свят.

Ключови думи: *детски речник, абстрактни понятия, медийни ресурси*

THE LANGUAGE DEVELOPMENT OF THE PRESCHOOL CHILD IN THE CONTEXT OF MEDIA PEDAGOGY

Assoc. Prof. Ekaterina Cherneva, PhD
Plovdiv University „Paisiy Hilendarski“

Abstract. The article examines the topic of the children's vocabulary enrichment with abstract meaning words through their projection into a work of art and an animated film. The purpose of media pedagogy at preschool age for language development and the need for its special place in the educational process are shown. The three-stage model for the formation of feeling concepts as part of abstract nouns that do not name material objects is studied: recognition and naming of nouns denoting feelings; specifying the meaning of these concepts; their use in speech. The advantage of the media function in the enrichment, specification and activation of the children's vocabulary is proven, especially at preschool age, where visual-figurative thinking is the basis for understanding the surrounding world.

Keywords: *children's vocabulary, abstract concepts, media resources*

ВЪВЕДЕНИЕ

В дигиталното общество медийната грамотност е културно умение – подобно на четенето, писането и смятането. Следователно, медийното образование е съществена задача за предучилищните и училищните институции днес. Интернет, мобилни телефони, видеоигри – медийният свят на децата и млади-

те хора се променя драстично всяка година. В свят, подчинен от медиите, медийното образование трябва да се разглежда като важна част от образователната работа – и това започва още в детската градина. Приемам мнението на Roboom (2007), че „…не става въпрос за увеличаване на употребата на медии, не за това децата да седнат на компютър сутрин в детската градина в допълнение към медийното потребление от семейството, а за това да им се предложи насока, да им се осигурят средства за изразяване и образование, да им се даде равен достъп до медии, да се засили медийната им грамотност и, разбира се, да се насърчат просто да изключат медиите!“ (Roboom, 2007: p.12)

Този цитат дава добра представа какво означава медийното образование в предучилищна възраст и защо то може да започне още в детската градина.

Медиите са част от живота на децата. Терминът „медийно образование“ има много различни значения. Това води и до силно различаващи се мнения сред специалистите, но е важно да стартира още в детската градина, защото дори и най-малките деца влизат в контакт с медиите ежедневно, защото те са леснодостъпни, а и значителна част имат собствени медийни устройства. Натрупаните преживявания – положителни или отрицателни – от итрата, филма, музиката се споделят в детската градина и училището. Ето защо може да се твърди, че съвременното детство е медийно детство. Според Ф. Бойкова (2022) „…промененият социокултурен контекст на обучението изисква въвеждането на нови образователни технологии и учебни практики.“ (Бойкова, 2022:181)

За да отговори на това предизвикателство, задачата на детската градина е да се фокусира върху ежедневието на децата и да им осигури подходяща подкрепа в тази област. Образователните предложения се основават на интересите на децата и ги подкрепят в ориентирането им в дигиталния свят. Развитието на „…индивидуалната медийна грамотност има дългосрочни последици в предучилищна и училищна възраст, в ежедневието, в личния живот.“ (Six at all., 2007, p.18).

Често се греши, когато се приема мнението, че медиите служат само за забавление. Те задоволяват и други детски потребности като любопитство, знания, източник на информация, средство за комуникация или като инструмент за творческа работа.

Медийното образование има превантивен ефект. Чрез него децата в детската градина получават представа за това как работят медиите, а също така и идеи за творческо взаимодействие с тях, като по този начин се запознават с отговорното и самостоятелно им използване и се развиват умения за учене. Медиите не трябва да заместват преките сензорни преживявания и физическите дейности, а по-скоро да ги допълват, където е уместно. Те представляват допълнителна форма на изразяване, която децата могат да използват. Целта на медийното образование в детската градина е да се засили медийната грамотност. Децата учат най-добре как работят медиите, какво целят и как ни влияят, като работят креативно и активно с тях, като създават собствени медийни продукти и прилагат изцяло нови възможности за творческо действие,

които подпомагат обучението им чрез игра, откриване и експериментиране. Медиите служат и като допълнителни образователни инструменти, които улесняват диференциацията и индивидуализацията в образователната работа.

Направеният по-горе обзор позволява да се маркират границите на медийното образование в предучилищна възраст в България и по-конкретно да се открият проекциите ѝ в учебната проглама по български език и литература. В Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование е маркиран единственият очакван резултат в ядро „Речник“ в четвърта възрастова група: *„Употребява думи и изрази, използвани в групата и в медиите.“*[1]. В останалите образователни направления медиите не се споменават като условие за формиране на различни нива на компетентности.

Учебната програма показва липсата на възможности детето в предучилищна възраст да използва медиите като инструмент за реализиране на собствените идеи и цели. Така посочен очакваният резултат предполага, че детето би трябвало да разбира медийното съдържание, след като ще употребява думите и изразите, запомнени от медиите. За същата възрастова група (четвърта) като очакван резултата в детския речник трябва да фигурират и думи с абстрактно значение. Процесът по тяхното запомняне и уточняване е продължителен, а целенасочената им употребата в речта зависи в значителна степен от целта на педагогическото взаимодействие по български език и литература. Това е и методическият момент, в който може да се търсят пресечните точки между медиите, използвани в предучилищна възраст и осмислянето на съдържанието на абстрактните думи.

МЕТОДОЛОГИЯ

Настоящото изследване се фокусира върху тезата, че медиите подпомагат в по-висока степен обогатяването и уточняването на детския речник с думи с абстрактно значение, отколкото възприемането и пресъздаването на литературното произведение чрез съответната методическа последователност.

Целта на изследването е да се установят възможностите на анимационното кино за формиране на знания за думи с абстрактно значение в речника на 6-7-годишното дете.

Обект на изследване е детският речник, а предмет – употребата на думи с абстрактно значение.

Уточняването, което се прави в този случай е, че става въпрос за чувствата като част от абстрактните съществителни имена, които не назовават материални обекти.

Изследователската работа е подчинена на следните критерии:

1. Разпознаване и назоваване на съществителни имена означаващи чуства в стихотворение и анимационен филм.
2. Уточняване на значението на тези понятия;
3. Използването им в речта.

Обследван е речникът на 26 деца в четвърта възрастова група в детска градина в Пловдив чрез следните художествени произведения: стихотворението „Врабчо и зимата“, автор Иван Мишев[2] и анимационния филм „Отвътре навън“ (2015) с режисьор Пийт Доктър.[3]

Основен аргумент в подкрепа на използваните творби е наличието в тях на почти идентичните чувства, настроения и емоции, а именно **радост, *обич, тъга, страх, уважение.***

РЕЗУЛТАТИ

За максимална обективност на резултатите и с оглед на възрастта на изследваните деца по първи критерий се реализира педагогическа ситуация за възприемане на лирическа творба. В този случай методическият ход следва логиката: настроение – лирически герой – лирически сюжет. В това триединство абстрактните думи са свързани с отговора на въпроса: *Какво е настроението в стихотворението? Еднакво ли е то от начало до край? Какви чувства изпитва врабчето през различните сезони?* Едва 34% от изследваните деца посочиха радостта, тъгата и страха като основни чувства, които изпитва главният герой.

Зададени същите въпроси за героинята от анимационния филм, 62% от децата посочиха безпогрешно радостта, обичта, уважението, гнева и страха като основни чувства, които изпитва момичето. Тук е необходимо да се уточни, че началото на филма, когато се представят героите и се назовават техните имена е пропуснато умишлено, за да не оказват влияние на отговорите на децата, а използваната извадка не е гледала филма.

При втория критерий – уточняване на значението на думите – са използвани две задачи, в които изследваният езикови материал е свързани със съдържанието на посочените по-горе произведения.

В първата задача децата заменят посочената от учителя дума с близкозначна на нея. Не се употребява терминът „синоним“, който е предмет на усвояване в началния етап на основното образоване. Изходният езиков материал са следните изречения: за стихотворението „Врабчо и зимата“: *Врабчето **тъгува** за отминалото лято. Врабчето **се страхува** от идващата зима. Врабчето **се радва** на лятото.,* а за филма „Отвътре навън“: *Момичето **тъгува** за дома и приятелите. Момичето **се страхува** от новия дом. Момичето **се радва** на игрите с мама и татко.*

Резултатите показват, че по-малко от половината от изследваните деца успяват да посочат синоним на глаголите ***тъгува, радва, страхува,*** така че изречението да запази своя смисъл. Примерите са еднотипни – *мъчно му/ѝ е; весело му/ѝ е; плаши се.* При стихотворението едва 25% от децата дадоха верни отговори, а при филма 43%. Вероятно визуализацията на лицето на героинята, интонацията на гласа ѝ, невербалните средства, които са видими за децата, са подпомогнали в откриването на близкозначните думи.

Втората задача по този критерий е значително по-лесна, тъй като се изисква сравнение с познат антоним. Тук повече от две трети от децата посочиха следните антоними: ***тъжен – радостен; щастлив – нещастен; страхлив – смел.*** Отново при анимационния филм процентът на правилните отговори е по-висок 76%, а при стихотворението – 46%.

Обобщеният резултат от двете задачи показва, че похватите за затвърдяване и уточняване на думата трябва да помогнат на децата да разберат нейното значение и добре да я запомнят. За целта често използваният похват „показване на обекта с назоваване“ уточнява представите на децата и работи за изграждане както на елементарни и достъпни понятия, така и на думи с абстрактно значение. Доказателство за това са и по-високите резултати при анимационния филм.

Третият критерий – използването на абстрактните думи в речта – се проследи чрез задача за съставяне на разказ описание на двамата герои, като акцент не е външният им вид, а психологическият им портрет. Прави впечатление, че едва 37% от изследваните деца описват врабчето като единство от физически и психически качества като използват изследваните абстрактни думи (***врабчето е малко, страхливо, но и радостно, защото след зимата идва пролетта и лятото***), докато при анимационния филм процентът е почти два пъти по-висок – 72%. Представянето на физическия портрет е централен момент в изложението на детските текстове. Психологическият портрет и оценъчният елемент – коментар на характерни белези, отношение, емоция са частични. Въпреки това описанието на героинята от анимационния филм е по-пълно и по-точно, с повече изречения и коментари, свързани с вътрешния ѝ портрет. Обобщените резултати по отделните задачи са видими на следната графика:

Фигура 1. Резултати от изследването по критерии

ДИСКУСИЯ

Получените резултати показват, че ролята на медиите в обогатяване, уточняване и активизиране на детския речник има своето предимство, особено в предучилищна възрест, където нагледно-образното мислене е в основата на опознаване на околния свят. Медийната педагогика може да търси своите проекции в образователния и възпитателния процес в детската градина, чрез повече целенасочени дейности от учителя в процеса на взаимодействие, чрез които той се стреми да повлияе на емоционалния живот и произтичащото от него поведение на детето. Това включва например:

- правилно назоваване на чувствата: „Мисля, че не си само притеснен, а доста уплашен!“
- обратна връзка от учителя към детето: „Разбирам как се чувстваш! Можеш да го кажеш с много думи, които показват твоите чувства.“
- беседа за справяне със силни емоции чрез разглеждане на поведението на герои от познати приказки: поведението на лисицата в приказката „Косе Босе“; мащехата в приказката „Снежанка“; чорбаджията в приказката „Момче и вятър“ и др.
- насърчаване на емпатията към децата в групата: „Виж, Петър е тъжен, да поговорим с него, за да разберем какво се е случило.“
- обсъждане на алтернативни начини на действие: „Ако не желаеш да му дадеш топката, поиграйте двамата.“
- съпоставяне и коментар на поведението на герои от анимационни филми, базирани на книга, с която децата са запознати: „Меко казано“ по приказката на Валерий Петров.
- сравняване на емоциите от илюстрация на художник и речта на героите: лице, мимики, жестове. Произнасяне със съответната интонация с цел драматизация на произведението.
- показване на връзка между цветове и емоция: Защо някои цветове ги наричаме „топли“, а други – „студени“? Какви чувства се свързват с различните цветове?
- музейно-педагогическото занятие като иновативна форма на музейната педагогика, което протича предимно под формата на драматизация по избрана тема, свързана с възпитаване на различни чувстгва и емоции, а „герой е музейният предмет.“ (Терзиева, 2021:7)
- обучение чрез „образователна драма“, чрез която се „стимулира развитието на мисленето и въображението, формират се позитивни личностни качества и нагласи към другия човек и обществото.“ (Атанасова, 2022:35)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проведеното изследване и получените резултати позволяват да се направи извод, че медиите подпомагат в значително по-висока степен обогатяването и уточняването на детския речник с думи с абстрактно значение, откол-

което възприемането и пресъздаването на литературното произведение със съответните жанрови специфики.

Анимационното кино може да бъде самостоятелна образователна задача, която осигурява на децата важна ориентация в медийния свят, като за целта те ще бъдат подкрепени от специалистите в образованието. Педагогическото взаимодействие, което се реализира чрез ситуационно-ориентирания подход може да бъде насочено към осмисляне на медийните преживявания, споделяне на емоциите, анализиране на предложеното съдържание. Обучението чрез използване на медийни продукти и игровото развитие на езиковите умения чрез подходящи медийно подкрепени програми могат да бъдат компонент от процеса по формиране на свързана устна реч със създаден навик за речево общуване на книжовен български език.

„Това изследване е финансирано от Европейския съюз - Next GenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект ДУЕКОС BG-RRP-2.004-0001-C01"

„***This study is financed by the European Union-NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project DUECOS BG-RRP-2.004-0001-C01"***

БЕЛЕЖКИ

1. НАРЕДБА № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование Обн. - ДВ, бр. 46 от 17.06.2016 г., в сила от 01.08.2016 г. Издадена от министъра на образованието и науката. https://web.mon.bg/bg/59
2. Електронно списание LiterNet, 01.06.2011, № 6 (139) https://liternet.bg/publish9/imishev/vrabcho.htm
3. Анимационен филм „Отвътре навън" (Inside Out/2015), Pixar Animation Studios, https://playtube.tv/watchBE_o4J78TGYo9vDimu.html

ЛИТЕРАТУРА

АТАНАСОВА, Н. 2022 Педагогически аспекти за развитие на ключови компетентности чрез прилагане на електронни образователни ресурси в началния етап на училищното образование. *Развитие на ключови компетентности чрез прилагане на електронни образователни ресурси*. Пловдив: УИ: „Паисий Хилендарски", 2022, 7-35, ISBN: 978-619-202-803-9.

БОЙКОВА, Ф. 2022. Steam подход в обучението по български език. *Образователни идеи и методически прадигми. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. д.н. Димитър Веселинов*. София: УИ „Св. Климент Охридски", 2022, 181-188, ISBN: 978-954-07-5567-0.

ТЕРЗИЕВА, М. И П. ВЪЛЧЕВА, 2021. Музейно-педагогически игри. Бургас: Либра Скорп. ISBN 978-954-471-755-1.

ROBOOM, S., 2017. *Mit Medien kompetent und kreativ umgehen. Basiswissen & Praxiswissen.* Beltz Nikolo Verlag. ISBN:978-3-407-72775-6.

SIX, U. UND R. GIMMLER, 2007. *Die Förderung von Medienkompetenz im Kindergarten. Eine empirische Studie zu Bedingungen und Handlungsformen der Medienerziehung.* Landesanstalt für Medien Nordrhein-Westfalen. Vistas Verlag GmbH. ISBN: 978-3-9468-2927-0.

REFERENCES

ATANASOVA, N. 2022. Pedagogicheski aspekti za razvitie na kljuchovi kompetentnosti chrez prilagane na elektronni obrazovatelni resursi v nachalnija etap na uchilistnoto obrazovanie. *Razvitie na kljuchovi kompetentnosti chrez prilagane na elektronni obrazovatelni resursi.* Plovdiv: „UI Paisii Hilendarski“, 2022, 7-35, ISBN: 978-619-202-803-9.

BOJKOVA, F. 2022. Steam podhod v obuchenieto po balgarski esik. *Obrasovatelni idei I metodicheski paradigm. Sbornik v chest na 60-godishninata na prof. d.n. Dimitar Veselinov*. Sofija: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2022, 181-188, ISBN: 978-954-07-5567-0. [in Bulgarian],

TERZIEVA, M. i P. VALCHEVA, 2021. Muzejno-pedagogicheski igri. Burgas: Libra Skorp. ISBN 978-954-471-755-1. [in Bulgarian],

ROBOOM, S., 2017. *Mit Medien kompetent und kreativ umgehen. Basiswissen & Praxiswissen.* Beltz Nikolo Verlag. ISBN:978-3-407-72775-6.

SIX, U. UND R. GIMMLER, 2007. *Die Förderung von Medienkompetenz im Kindergarten. Eine empirische Studie zu Bedingungen und Handlungsformen der Medienerziehung.* Landesanstalt für Medien Nordrhein-Westfalen. Vistas Verlag GmbH. ISBN: 978-3-9468-2927-0.

Информация за автора

Име с научна степен и длъжност на автора: доц. д-р Екатерина Чернева

Персонален изследователски номер: https://orcid.org/0000-0002-4140-2597

Образователна институция/Институт: ПУ „Паисий Хилендарски“, Педагогически факултет, Катедра Предучилищна педагогика

Контакти: ekaterinacherneva@uni-plovdiv.bg